

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба кори диссертатсионии Файзуллоева Зебунисо Буходировна дар мавзӯи «Ҷанбаҳои таърихӣ-педагогии арзишҳои миллии мардумони Осиёи Марказӣ ва мақоми онҳо дар таълиму тарбияи насли наврас», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) пешниҳод гардидааст

Мубрам будани мавзӯи таҳқиқот. Мавзӯи таҳқиқнамудаи Файзуллоева Зебунисо Буходировна яке аз мавзӯҳои мубрами педагогикаи муосир маҳсуб ёфта, омӯзишу таҳлили яке аз муаммоҳои замонавӣ – ҷанбаҳои педагогии арзишҳои миллиро, ки маҳз бо асосҳои педагогии худ аз замони қадим то ба имрӯз дар ақлу идрок ва қалбу эҳсосоти халқ ҷой гирифта, мақому эътибори худро дар пояи баланд нигоҳ доштааст, дар бар мегирад.

Ба фикри диссертант, имрӯзҳо, ки панҷяки асри аввали ҳазораи сеюм аз зарвараҳои таърихи башар ҷой гирифтааст, инсоният ба гузаштаи худ назар андохта, то чӣ андоза сода ва чӣ андоза мураккаб будани ҳаёти аҷдоди худро дарк мекунад. Ва, зимнан, пай мебарад, ки ҳар рӯзе, ки сипарӣ шуд, аз худ сабақе баргузошта, барои фардову ояндаи дур заминае барҷо мемондааст. Барои ҷовидонии симои маънавӣ ва асолати таърихии халқу миллат арзишҳои миллии он нақше дорад, басо тақдирсоз ва аз ин рӯ, посдории ин арзишҳо, ҷустани ҷавоҳири ҳаётии онҳо, ҳамарӯза аҳамияти бештар пайдо хоҳанд кард. Манзалати тарбиявӣ ва фарогири арзишҳои милли дар ташаккули ахлоқу одоб маҳз бо асосҳои педагогии худ аз замони қадим то ба имрӯз дар ақлу идрок ва қалбу эҳсосоти халқ ҷой гирифта, мақому эътибори худро дар пояи баланд нигоҳ доштааст. Бахусус, рушди ҷузъи маънавии арзишҳои милли дар ҳамоҳангӣ бо арзишҳои дини ислом қобили тавачҷӯҳ буда, заминаҳои илмии он басо мустаҳкам аст.

Омӯзиши таърих, фарҳанги милли, мероси гаронбаҳои маънавии аҷдодӣ, ки дар маҷмӯи арзишҳои миллиро ташаккул медиҳанд, дар ҷавҳари худ омилҳои гаронбаҳои таълиму тарбияро фаро мегиранд, ки дар баробари ворисияти наслҳо аслияти онҳо низ рӯ ба раванқ буда, маҳз ифодакунандаи

мазмун ва рӯҳи замон ба шумор мераванд. Ҷамвора роҳу восита ва имконоти истифодаи беҳтарин ҷанбаҳои педагогии арзишҳои миллӣ дар таҷрибаи таълиму тарбияи имрӯзаи дунявӣ беш аз пеш ба масъалаи мубрами илмӣ табдил меёбад ва бахусус педагогикаи муосири миллии халқҳои Осиёи Марказӣ ба он ниёз дорад.

Дар ин замина, интихоби мавзӯ ва натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ, ки дар диссертатсияи мазкур таҷассум ёфтааст, сазовори таҳсин аст. Зеро, аз тариқи таҳқиқи ҷанбаҳои таърихӣ-педагогии арзишҳои миллӣ, илми муосири педагогика имконият пайдо хоҳад кард, ки дар коркарди фарзияҳои навини замонавӣ дар ҳамоҳангӣ бо арзишҳои миллӣ, аз маълумотҳои илман асоснок истифода намояд.

Ҷиҳати боз ҳам сазовортари таҳқиқот ба назари банда дар он ба назар мерасад, ки муҳаққиқ умумияти таърихии халқҳои Осиёи Миёнаро тӯли ҳазорсолаҳо ба инобат гирифта, муштаракҳои арзишҳои миллии мардуми ин сарзаминро ба таври муштарак ба риштаи таҳлил кашидааст ва чанд хулосаҳои муҳими илмӣ ба миён гузоштааст, ки барои рушди илми педагогикаи миллии онҳо ва ҳамгироеи он арзишҳо бо низоми таълими миллии имрӯз аҳамияти хос касб мекунад. Аз натиҷаҳои омӯзиши манбаъҳои таърихӣ ва адабиёти парокандаи мавҷуда, муаллифи диссертатсия хулоса мекунад, ки тибқи он мардуми Осиёи Марказӣ дар баробари дигар халқу миллатҳои ҷаҳон дар давоми ҳазорсолаҳо ба ватан дилбастагӣ дошта, ба он хизмат мекард, забони модарӣ, фарҳанг, урфу одат, анъана, арзишҳои миллии худро ҳифз намуда, ташаккул меод. Насли наврасро дар рӯҳияи меҳанпарастӣ, инсонпарварӣ, худшиносӣ, забондонӣ ва маънавияти воло тарбия менамуд. Пас, чӣ андоза муҳим будани пажӯҳиши мазкур ва зарурати ба доираи илм кашидани шудани мавзӯ худ аз худ маълум мешавад.

Нисбат ба назари муҳаққиқ мусаллам аст, ки халқҳои Осиёи Миёна дар замони муосир дар роҳи рушди арзишҳои миллӣ ба эҳё намудани фазои динӣ-маънавии худ камар бастаанд ва дар ин роҳи интихобшуда пеш аз ҳама соҳаи таълиму тарбия ниёз ба тағйиротҳои кулӣ дорад. Лекин, шароити имрӯзаи инқирози гуманитарии ҷамъият қодир набудани низоми муосири таълимро барои бо мазмуни маънавӣ пур кардани ҷараёни таълим нишон медиҳад. Аз ин боис масъалаи барпо намудани фазои ягонаи

таълиму тарбияе ба тартиби рӯз баромадааст, ки мазмунан нав буда, урфу одат ва анъанаҳои миллиро инъикос мекунад.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот дар он акс ёфтааст, ки аввалан, аз маълумот ва мулоҳизаҳои парокандаи адабиёти илмӣ ва манобеи мавҷуда, як кори илман асосноки муназзам мураттаб шудааст. Сониян, хусусиятҳои сарчашмаҳои таълимиву тарбиявӣ оид ба арзишҳои милли таҳлил шуда, инъикоси ҷанбаҳои педагогии арзишҳои милли дар онҳо кушода дода шудаанд. Нишон дода шудани роҳу восита ва шароитҳои истифодаи ҷанбаҳои педагогии арзишҳои милли чун ҷузъи арзишҳои умумбашарӣ низ ба қатор навгониҳои илмӣ шомил мешавад. Ва ниҳоят, инъикоси мақоми арзишҳои милли дар раванди тарбияи худшиносӣ ва рушди маънавиёти милли барои илми педагогика аҳамияти хос дорад. Муҳаққиқ таъкид кардааст, ки тарбияи насли наврас, ки асосанро чун ҷавҳари арзишҳои милли – одоб ташкил мекунад, имрӯз яке аз вазифаҳои муҳим дар назди падару модар, соҳай маориф ва умуман ҷамъият гузошта шудааст. Ояндаи миллат ва давлат аз дараҷаи муваффақияти ин соҳа вобаста аст. Дар замони муосир зерӣ таъсири нерӯҳои вайронкор ҷавонон бинобар нафаҳмидани моҳияти ҳаводиси олам ба қачфаҳмӣ, қачрафторӣ, густариши бесарусомонӣ майл пайдо кардаанд. Барои пешгирӣ кардани чунин амалҳои номатлуб дар байни ҷавонон, имрӯзҳо ба мазмуни педагогика ҳарчӣ бештар ҷой додани арзишҳои милли ва муштарақан арзишҳои динӣ ислом оид ба таълиму тарбия ва маънидодӣ муназзами арзишҳои маънавиву ахлоқӣ ба зарурати ҳаёти табдил меёбад. Чунки воқеаҳои солҳои охир, ки дастгирӣ ва пайравӣ ба ақидаҳои бемуросо ва таҳаммулнопазир чун тундгароӣ, ифротгароӣ ё худ экстремизм зиёд гардида, зиддиятҳои этникӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ба шиддатнокшавии ин ҷараёнҳо меорад, зарурияти таҳқиқи моҳияти солимонаи инсонпарварона доштаи арзишҳои милли ва роҳу воситаҳои омӯзиши ҷанбаҳои педагогии онро бахусус дар муассисаҳои таълимӣ ба миён гузошт.

Муҳаққиқ ибрози назар мекунад, ки имрӯз воқеан ба таври тадриҷӣ арзишҳои милли дар фарҳанги моддӣ ва маънавии халқҳо, ҳаёти иҷтимоӣ ва муносибатҳои оилавии онҳо инъикоси худро меёбад. Заминаҳои фарҳангӣ ва махсусан педагогии арзишҳои милли имконият медиҳанд, ки як қатор омилҳои таълиму тарбиявии онҳо мавриди омӯзиш қарор дода шуда,

моҳияти ин арзишҳо чун гуманизм, росткорӣ, некӣ, саховат, покии руху тан ва афкори гаронмояи педагогии миллӣ барои ҳамагон дастрас гардад.

Тавре, ки таърих гувоҳӣ медиҳад, мақоми арзишҳои миллӣ дар ҷараёни таълим ва тарбияи халқҳои Осиёи Марказӣ решаҳои мустақам дошта, чун сарвати бебаҳои маънавӣ, ки саросар пур аз арзишҳои тарбиявӣ мебошад ба роҳ монда шуда буд. Дар тадқиқоти мазкур мақоми арзишҳои миллӣ чун яке аз омилҳои ғанӣ гардонидани низоми тарбияи ахлоқӣ дар муассисаҳои таълимии замонавӣ низ баррасӣ шудааст. Бинобарин, дар ҷараёни таҳқиқи мавзӯи интиҳобшуда муҳаққиқ бо мазмуни барномаҳои тадрисии мактабҳои Федератсияи Россия, Ҷумҳуриҳои Ўзбекистон, Тоҷикистон ва Қазоқистон шинос гардида, мавқеи арзишҳои миллию исломиро дар онҳо ба риштаи таҳқиқ кашида, имконияти истифодаи ин арзишҳоро дар ҷараёни таълими дунявӣ омӯхтааст.

Таҳлили педагогии ҷараёни истифодаи мақсадноки шакл ва методҳои ҷорӣ намудани арзишҳои миллӣ ба раванди таълиму тарбия, ки аз замони қадим то кунун дар урфу одат ва анъанаҳои халқҳои Осиёи Марказӣ таҷассум ёфтаанд ва ҳамгирӣи ин омилҳо дар замони муосир имконият додаанд, ки муҳаққиқ чанд хулоса ва тавсияҳои худро пешниҳод намояд. Аз ҷумла, гуфта шудааст, ки дар мактаб ва мадориси аҷдоди мардумони Осиёи Миёна мавқеи илму дониш хеле баланд буда, арзишҳои беҳтарини миллӣ аз ҷумлаи китоб ва китобхонӣ, ахлоқу одоб, меҳнат ва ҳунаромӯзӣ дар байни халқ тавсеа ёфта буд. Инъикос намудани роҳи тайкардаи ниёгон дар роҳи таълим ва тарбия, баррасӣ гардидани беҳтарин анъанаҳои мактаб ва мадрасаҳо, ба шароити кунунӣ муқоиса кардани онҳо дар дарки худшиносии миллии насли наврас аҳамияти муҳим дошта, онҳоро водор месозад, ки ботини маънавӣ ва ахлоқии худро аз нигоҳи миллӣ пурмазмун гардонида, ба қолаби замонавии тарбияи дунявии миллӣ андозанд.

Боз як назари хулосавии муҳаққиқ он аст, ки назар ба натиҷаҳои таҳлили адабиёт, дар мазмуни маводҳои таълимӣ то ба ҳол арзишҳои миллӣ ва узван исломӣ кам ба инобат гирифта шудаанд. Аз ҷумла тарбияи ахлоқӣ, маънавӣ ва меҳнатӣ, ки дар замири арзишҳои волои миллӣ мавҷуд аст, қариб ки ба инобат гирифта нашудааст. Гузориши дурусти ин масъала ва ҳамгирӣи қори муассисаҳои таълимӣ ва оила имконият медиҳад, ки насли наврас аз хурдсолӣ бо арзишҳои миллӣ, ки як қисми анъана ва урфу одатҳои

халқи моро ташкил медиҳад, шинос гардида ба ҳар гуна ақидаҳои номатлуб ва қачфаҳмиҳои динӣ муқовимат пайдо кунанд. Ба фикри диссертант, пойдевори маънавии онҳо китоб ва муносибат ба меҳнати ҷисмонӣ ва ақлӣ, ки ҷавҳари арзишҳои миллӣ аст, ба тарбияи солим ва дар пояи баланди маънавий тарбия ёфтани муҳассилин замина фароҳам меорад.

Қобили зикр аст, ки ба сифати натиҷаи мутлақ ва мушаххасу мустақилонаи муҳаққиқ таҳлили қиёсии адабиётҳоро алоҳида таъкид кардан зарур аст. Муаллиф ин корро хеле борикбиниона анҷом дода тавонистааст.

Дар баробари мавҷудияти натиҷаҳои арзишманд ва дастовардҳои илмӣ назаррас, ки маҳсули фаъолияти пурсамари муаллифи диссертатсияро бозгӯ мекунад, дар кори таҳқиқотӣ баъзе камбудӣ ва норасоӣҳо ба назар мерасанд, ки ба эътибор гирифтани он ба андешаи мо, барои боз ҳам мукамалтар шудани сифат ва мазмуну муҳтавои диссертатсия мусодидат хоҳанд кард:

1. Зимни танзими маводи ҷамъоварда, муҳаққиқ метавонист фикру мулоҳизаҳои худро ба таври хронологӣ, пай дар пай ҷойгир кунад, то ки манзараи таърихӣ яқлухт ба вучуд оварда шавад. Ин кор дар пояи зарурӣ ба иҷро расонида нашудааст.

2. Дар рисола тадқиқотҳои мушаххаси олимон оид ба фанни пешниҳодшуда камтар ба назар мерасанд.

3. Дар матни диссертатсия баъзе хатогиҳои техникӣ имловӣ воমেҳӯранд.

Нуктаҳои баёншуда танҳо пешниҳод буда, ҳаргиз арзиши назариявӣ ва амалии диссертатсияи мазкурро халадор намесозанд.

Хулоса

Натиҷаҳои бозгӯти мод ва хулосаҳои назариявӣ, ки аз тарафи муаллифи диссертатсия дар сатҳи зарурии пойгоҳи илмӣ ба даст оварда шудаанд, аз моҳияти баланди арзишмандии илмӣ доштани диссертатсияи тақризшаванда гувоҳӣ медиҳанд.

Хулоса, муаллиф ҳадафҳои дар назди таҳқиқот гузошташударо пурра ҳалу ҷамъ кардааст, хулосаҳо тибқи вазифаҳои пешгузоштаи таҳқиқот асоснок ва муътамад буда, мундариҷаи диссертатсия мутобиқ ба назари

мантиқӣ шакл гирифтаанд ва муаллиф соҳиби қобилияти хуби таҳқиқотӣ мебошад.

Диссертатсияи Файзуллоева Зебунисо Буходировна дар мавзӯи «Чанбаҳои таърихӣ-педагогии арзишҳои миллии мардумони Осиёи Марказӣ ва мақоми онҳо дар таълиму тарбияи насли наврас», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Шӯрои диссертатсионӣ ва Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор), ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри соли 2016, таҳти № 505 тасдиқ гардидаанд, пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он Файзуллоева Зебунисо Буходировна сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои педагогӣ,
профессори кафедраи сотсиология
ва психологияи идоракунии

Академияи идоракунии давлатии
назди Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Файзализода Чумахон Хол

26.08.2021

СУРОҒА: шаҳри Душанбе, кӯчаи Саид Носир. 33.

Тамос: Тел.+992 918 50 63 24. Почтаи электронӣ: info@apa.tj.

Сомона: www.apa.tj

Имзои Файзализода Чумахон Холро тасдиқ мекунам.

Сардори Раёсати кадрҳо, коргузорӣ
ва корҳои махсуси Академияи идоракунии
давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бобозода Одилҷони Олим